

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X IR Y SKUNDO PRIEŠ ALYTAUS MIESTO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJĄ, ALYTAUS RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJĄ

2023 m. vasario 23 d. Nr. 4D-2022/2- 1367
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė gavo X (toliau – Pareiškėja) ir Y (toliau – Pareiškėjai) skundą (toliau – Skundas) dėl galimo Alytaus miesto ir Alytaus rajono savivaldybių administracijų (toliau – Savivaldybės) pareigūnų veiksmų (neveikimo), netinkamai išnagrinėjus prašymus dėl piniginio kraitelio gimus kūdikiui skyrimo.

2. Skunde nurodyta:

2.1. „Mudu su vyru, [...], 2022 spalio 14 d. susilaukėme dukros, [...]. Pradėjome tvarkyti dokumentus dėl vaiko pinigų, valstybės skiriamos vienkartinės išmokos vaiko gimimo proga. Tvarkydami šiuos dokumentus, sužinojome, kad tiek Alytaus miesto savivaldybė, tiek Alytaus rajono savivaldybė gimusiam naujagimiui skiria piniginių kraitelių. Ir susidūrėme su problema, nes šių metų liepos 28 d. įsigijome būstą Alytaus rajono savivaldybėje, [...]. Rugsjūčio mėnesyje persikėlėme gyventi į įsigytus nuosavus namus, ko pasekoje ir deklaravome savo gyvenamąją vietą nuosavame būste.“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

2.2. „Prieš tai, aš, visus 31-erius metus gyvenau ir buvau deklaruota Alytaus savivaldybėje, vyras 33 metus taip pat gyveno ir buvo deklaruotas Alytuje. Taip, kad visą savo gyvenimą, nuo gimimo buvome Alytaus miesto gyventojai. Tačiau, pradėjus belstis naujai gyvybei į pasaulį, supratome, kad vieno kambario bute, kuriame gyvenome, nenorime auginti vaiko ir ieškojome nuosavo būsto (butas buvo vyro mamos). Ieškojome tiek Alytaus mieste, tiek netoli jo, Alytaus rajone. Radome tinkama variantą Alytaus rajono savivaldybėje. Įsigijome būstą su paskola ir laimingi laukėme dukros gimimo.“

2.3. „Esame jauna šeima ir kaip įmanydami stengiamės kurti sau ir savo vaikui geresnį gyvenimą. Tačiau tik gimus dukrai susidūrėme su biurokratizmu, dėl ko mūsų dukra negali gauti, kiekvienam naujagimiui skirto kraitelio nei Alytaus miesto savivaldybėje, nei Alytaus rajono savivaldybėje. [...]. Nors mūsų dukra yra tikra jau rajono gyventoja. Juk būstą įsigijome ne dėl kraitelio. Jei būtume suinteresuoti gauti kraitelį, dar prieš planuojant vaiką būtume tuo domėjęsi anksčiau ir savo gyvenamąją vietą arba deklaravę rajone (turėjome tokią galimybę, nes tėvai turi sodybą rajone), arba pasilikę Alytaus miesto savivaldybėje, senosiose deklaruotose vietose. Ir gyvenamąjį būstą įsigijome ne metams ir ne dviem, o dėl savo ir vaiko, galbūt ateityje ir kelių vaikų gerovės. Jaučiame, kad mūsų vaikas lieka nuskriaustas negavęs jam priklausančio kraitelio, kas pagerintų vaiko materialų gyvenimą. Galėtume daugiau leisti jos gerovei bei lavinimui. Juk turbūt suprantama, kad man, mamai, išėjus į vaiko priežiūros atostogas, per pus mažėja mano gaunamos pajamos, plius prisidėjus būsto paskola, taip pat nepadidina mūsų finansinių galimybių. Manome, kad visais atvejais turėtų būti išimčių. Tuo labiau, kad visuomet yra deklaruojama, kaip savivaldybėms yra svarbu jaunos šeimos, jos parama ir šitvirtinimas regionuose. Suprantame, kad galėjome pasilikti savo deklaruotas vietas Alytaus miesto savivaldybėje ir būtume neturėję jokių problemų, tačiau mes visus dokumentus tvarkėmės su teisinga (pasikeitusia) informacija ir nemanome, kad turėjome elgtis

kitaip. Ir jeigu nebūtume deklaravę savo gyvenamosios vietos įsigytame būste, nebūtume galėję ir gimusios dukters deklaruoti jos nuosavuose namuose ir tai būtų neteisingai (melagingai) pateikta informacija.“

3. Pareiškėjai nori sužinoti, „ar yra galimybė išspręsti šį iškilusį biurokratizmo klausimą“.

TYRIMAS IR IŠVADOS

4. Seimo kontrolierė, siekdama išsiaiškinti Pareiškėjų nurodytas aplinkybes, kreipėsi į Alytaus miesto ir Alytaus rajono savivaldybių administracijas, prašydama pateikti paaiškinimus dėl Skundo teiginių bei atsakyti į klausimus.

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

5. Alytaus miesto savivaldybė Seimo kontrolierei pateikė informaciją, iš kurios nustatyta:

5.1. „Pareiškėja Alytaus miesto savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriui prašymo dėl vienkartinės išmokos gimus vaikui nėra pateikusi. 2022 m. spalio 22 d. ir lapkričio 4 d. Pareiškėjai el. laišku kreipėsi į Alytaus miesto savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrių, teiraudamasi dėl naujagimio kraitelio. Socialinės paramos skyriaus specialistai el. paštu informavo, kad Pareiškėjų gyvenamoji vieta deklaruota Alytaus rajono savivaldybėje, todėl dėl išmokų vaikams pagal Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą ji turėtų kreiptis į Alytaus rajono savivaldybės administraciją.“

5.2. „Alytaus miesto savivaldybėje vienkartinės išmokos gimus vaikui mokamos vadovaujantis Alytaus miesto savivaldybės tarybos 2018-12-20 sprendimu Nr. T-397 „Dėl Alytaus miesto savivaldybės vienkartinės paramos gimus vaikui skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.“

5.3. „Pateikiant atsakymą Pareiškėjai, vadovautasi Alytaus miesto savivaldybės vienkartinės paramos gimus vaikui skyrimo tvarkos aprašo, patvirtinto Alytaus miesto savivaldybės tarybos 2018-12-20 sprendimu Nr. T-397 „Dėl Alytaus miesto savivaldybės vienkartinės paramos gimus vaikui skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2 punktu, kuriame numatyta, kad šis aprašas taikomas bendrai gyvenantiems asmenims, kurie Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka likus ne mažiau kaip 6 mėnesiams iki vaiko gimimo dienos yra deklaravę gyvenamąją vietą arba yra įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą Alytaus miesto savivaldybėje, o gimusio vaiko deklaruota gyvenamoji vieta registruojama Alytaus miesto savivaldybėje, ir Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 15 str. 1 d. 1 punktu, kuriame numatyta, kad išmokas, išskyrus globos (rūpybos) išmoką ir globos (rūpybos) išmokos tikslinį priedą, skiria ir moka savivaldybės, kurios teritorijoje asmuo, turintis teisę gauti šio įstatymo nustatytas išmokas, Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka deklaruoja gyvenamąją vietą arba yra įtrauktas į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą, administracija. Alytaus miesto savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius neturėjo teisinio pagrindo skirti Pareiškėjai vienkartinės išmokos gimus vaikui.“

6. Alytaus rajono savivaldybė Seimo kontrolierei pateikė informaciją, iš kurios nustatyta:

6.1. „vienkartinė išmoka gimus kūdikiui, finansuojama savivaldybės biudžeto lėšomis (toliau — vienkartinė išmoka), Alytaus rajono savivaldybės administracijoje (seniūnijoje) skiriama ir mokama vadovaujantis Vienkartinės išmokos gimus kūdikiui skyrimo ir mokėjimo Alytaus rajono savivaldybėje tvarkos aprašu, patvirtintu Alytaus rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2019 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. D1-88 „Dėl Vienkartinės išmokos gimus kūdikiui skyrimo ir mokėjimo Alytaus rajono savivaldybėje tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau — Tvarkos aprašas). Minėto Tvarkos aprašo 6 punkte nustatyta, kad „vienas iš kūdikio tėvų (įtėvių) (toliau - pareiškėjas),

norintis gauti vienkartinę išmoką, raštu kreipiasi į deklaruotos gyvenamosios vietos seniūniją arba į seniūniją, kurios teritorijoje yra įtrauktas į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą, pateikdamas prašymą vienkartinei išmokai gauti (toliau -prašymas) [...]. Tvarkos aprašo 8 punkte nustatyti galimi prašymo vienkartinei išmokai gauti pateikimo būdai: „<...> asmeniškai, paštu, elektroniniu būdu, kai valstybės elektroninės valdžios sistemoje teikiama elektroninė paslauga, arba per atstovą.“

6.2. „Pažymime, kad dėl vienkartinės išmokos skyrimo Tvarkos aprašo 6 ir 8 punktuose nustatyta tvarka Pareiškėjai į Alytaus rajono savivaldybės administracijos Punios seniūniją nesikreipė ir prašymas nebuvo pateiktas.“

6.3. „2022 m. spalio 22 d. Alytaus rajono savivaldybės administracijoje [...] gautas Pareiškėjos elektroninis laiškas, kuriame Pareiškėja teiraujasi „dėl susiklosčiusios situacijos“ ir nurodo: „nuo rugsėjo mėnesio persikėlėme į Dzūkijos sodus, nes ten išigijome būstą. To pasėkoje turėjome deklaruoti savo gyvenamąją vietą ten. Spalio 14 d. susilaukėme dukrytės, ją taip pat deklaravome jau mūsų nuosavuose namuose. Dabar skaitau taisyklės dėl vaiko kraitelio, tai realiai mes tiek rajono savivaldybėje negalime pretenduoti, nes neišgyvenę metų, nei mieste, nes jau išsideklaravę. <...> Ar įmanoma šį klausimą kažkaip išspręsti?“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).“

6.4. „2022 m. spalio 24 d. Savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus (toliau - Socialinės paramos skyrius) vyresnioji specialistė [...] elektroniniu laišku atsakė į Pareiškėjos elektroninį laišką, paaiškindama, jog Alytaus rajono savivaldybėje vienkartinė išmoka gimus kūdikiui skiriama, jeigu kūdikio tėvai (įtėviai) Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo numatyta tvarka ne trumpiau nei 1 metus deklaruoja gyvenamąją vietą arba yra įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą Alytaus rajono savivaldybėje, kai gimusio kūdikio deklaruota gyvenamoji vieta registruojama Alytaus rajono savivaldybėje ir nurodė, kad jeigu pareiškėja neatitinka minėtų sąlygų, vienkartinė išmoka jai negali būti skiriama. Taip pat vyresnioji specialistė informavo Pareiškėją, jog ji gali kreiptis dėl vienkartinės išmokos vaikui skyrimo pagal Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą.“

6.5. „2022 m. spalio 26 d. Alytaus rajono savivaldybėje gautas Pareiškėjų elektroninis laiškas, kuriame Pareiškėjai pakartotinai aprašo esamą situaciją ir teiraujasi, ar „yra galimybė išspręsti šį klausimą“. Šis Pareiškėjų prašymas nukreiptas vykdyti Socialinės paramos skyriaus vyresniajai specialistei [...].“

6.6. „2022 m. spalio 26 d. Pareiškėjų prašymas (elektroninis laiškas) buvo nagrinėjamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymu, Asmenų prašymų ir skundų nagrinėjimo viešojo administravimo subjektuose taisyklėmis, [...] bei Tvarkos aprašu. Pažymime, kad Pareiškėjai nėra pateikę prašymo Tvarkos aprašo 6 ir 8 punktuose nustatyta tvarka, todėl sprendimas dėl vienkartinės išmokos skyrimo / neskyrimo, kaip numatyta Tvarkos aprašo 9 punkte, negalėjo būti priimtas, tačiau į Pareiškėjų 2022 m. spalio 26 d. elektroninį laišką buvo atsakyta 2022 m. lapkričio 9 d., Pareiškėjams elektroniniu paštu išsiunčiant Alytaus rajono savivaldybės administracijos 2022-11-09 raštą Nr. (3.2.3) K26-4391 „Dėl vienkartinės išmokos gimus kūdikiui skyrimo“ (toliau - raštas). Rašte nurodyta, kad Pareiškėjams vienkartinė išmoka negali būti skiriama, nes Pareiškėjai neatitinka Tvarkos aprašo taikymo sąlygos - Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos įstatymo nustatyta tvarka deklaruoti gyvenamąją vietą Alytaus rajone ne trumpiau nei 1 metus. Taip pat rašte paaiškinta, kad Pareiškėjams, atsižvelgiant į jų 2022 m. spalio 20 d. prašymą, paskirta vienkartinė išmoka vaikui, vadovaujantis Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymu.“

6.7. „Svarstant klausimą dėl vienkartinės išmokos gimus kūdikiui skyrimo / neskyrimo, nebuvo vertinta aplinkybė, kad Pareiškėjai nusipirko nekilnojamąjį turtą Alytaus rajono savivaldybėje, kadangi skiriant vienkartinę išmoką Alytaus rajono savivaldybėje, vadovaujamasi Tvarkos apraše nustatytais sąlygomis, kurioms esant pareiškėjams gali būti skiriama vienkartinė išmoka, ir minėta aplinkybė neturi įtakos nustatant teisę gauti vienkartinę išmoką.“

6.8. „Viena iš savivaldybės savarankiškųjų funkcijų, kaip numatyta Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 22 punkte, yra savivaldybės strateginio planavimo dokumentų ir juos įgyvendinančių planavimo dokumentų rengimas ir įgyvendinimas. Alytaus rajono savivaldybės administracija, įgyvendinama Alytaus rajono savivaldybės tarybos 2020 m. vasario 6 d. sprendimu Nr. K-4 „Dėl Alytaus rajono savivaldybės 2020-2022 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“ patvirtintą Alytaus rajono savivaldybės 2020-2022 metų strateginio veiklos planą (https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/78516ab04cd81_1ea8aceeadd0c5bl68c), patvirtino Tvarkos aprašą, kuriame nustatė vienkartinės išmokos skyrimo ir mokėjimo tvarką Alytaus rajono savivaldybėje. Tvarkos aprašo nuostata, jog teisę į vienkartinę išmoką turi asmenys, kurie Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo numatyta tvarka ne trumpiau nei 1 metus deklaruoja gyvenamąją vietą arba yra įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą Alytaus rajono savivaldybėje, kai gimusio kūdikio deklaruota gyvenamoji vieta registruojama Alytaus rajono savivaldybėje, įtvirtina siekiant išvengti piktnaudžiavimo, kuomet gyventojai, siekdami gauti didesnę arba papildomą vienkartinę išmoką, finansuojamą Alytaus rajono savivaldybės biudžeto lėšomis (dalyje savivaldybių vienkartinė išmoka iš savivaldybės biudžeto nėra mokama arba šios paramos dydis kitose savivaldybėse yra mažesnis nei 500 eurų), deklaruoja gyvenamąją vietą Alytaus rajono savivaldybėje ir pasinaudoję parama vėl „išsideklaruoja“ (deklaruoja gyvenamąją vietą nauju adresu kitoje savivaldybėje).“

6.9. „Pažymime, kad valstybė iš savo biudžeto finansinėmis priemonėmis vienodai remia visas šeimas, susilaukusias vaikų. Pagal Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą kiekvienam gimusiam kūdikiui yra skiriama vienodo dydžio (11 bazinės socialinės išmokos dydžių) vienkartinė išmoka vaikui, jeigu vaikas ir vienas iš vaiko tėvų gyvena Lietuvoje. Informuojame, kad minėta valstybės išmoka (506 eurai) Alytaus rajono savivaldybės administracijoje Pareiškėjai pagal 2022 m. spalio 20 d. prašymą paskirta Alytaus rajono savivaldybės administracijos Punios seniūnijos seniūno 2022 m. spalio 21 d. sprendimu Nr. S16- 677 „Dėl vienkartinės išmokos vaikui skyrimo“.“

7. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija Seimo kontrolierei pateikė informaciją, iš kurios nustatyta:

„Valstybė iš savo biudžeto finansinėmis priemonėmis vienodai remia visas šeimas, susilaukusias vaikų. Pagal Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 5 straipsnio 1 dalį kiekvienam gimusiam vaikui yra skiriama vienodo dydžio – 506 eurų (11 bazinių socialinių išmokų (toliau – BSI) dydžio) vienkartinė išmoka vaikui. Taip pat pagal Išmokų vaikams įstatymo 6 straipsnį kiekvienam vaikui nuo gimimo dienos iki 18 metų ir vyresniems, jeigu jie mokosi pagal bendrojo ugdymo programą, bet ne ilgiau iki jiems sukaks 23 metai, yra skiriama ir mokama 80,5 euro (1,75 BSI dydžio) išmoka vaikui (vaiko pinigai) per mėnesį. Gausių ir nepasiturinčių šeimų vaikams, neįgaliems vaikams yra papildomai skiriama išmoka vaikui – 47,38 euro (1,03 BSI dydžio) per mėnesį.

Pastebėtina, kad savivaldybės turi iniciatyvos teisę, bet ne pareigą, prisidėti prie valstybės jau teikiamos paramos ir papildomai iš savivaldybių biudžetų lėšų remti šeimas, kuriose gimsta kūdikiai. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 16 straipsnio 2 dalies 38 punktu, išimtinė savivaldybės tarybos kompetencija yra sprendimų dėl kompensacijų tam tikroms vartotojų grupėms mokėjimo priėmimas, papildomos socialinės paramos, socialinių pašalpų ir kompensacijų skyrimo iš savivaldybės biudžeto tvarkos nustatymas, priedo fiziniam asmeniui (globėjui (rūpintojui) už vaiko globą (rūpybą) dydžio ir mokėjimo iš savivaldybės biudžeto tvarkos nustatymas. Tai reiškia, kad savivaldybės turi diskrecijos teisę pačios nustatyti socialinės paramos skyrimo tvarką, t. y. kokiais atvejais, kokio dydžio ir kokiomis sąlygomis ši parama yra skiriama.“

Tyrimui reikšmingos teisės aktų nuostatos

8. Lietuvos Respublikos įstatymai

8.1. *Seimo kontrolierių įstatymo 12 straipsnis* (toliau – SKI): „1. Seimo kontrolieriai tiria pareiškėjų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje. 2. Seimo kontrolieriai netiria Respublikos Prezidento, Seimo narių, Ministro Pirmininko, Vyriausybės (kaip kolegialios institucijos), valstybės kontrolieriaus, Konstitucinio Teismo bei kitų teismų teisėjų veiklos, savivaldybių tarybų (kaip kolegialių institucijų) ir žvalgybos institucijų veiklos. [...]“

8.2. *Viešojo administravimo įstatymo* (toliau – VAI):

3 straipsnis – „Viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujami šiais principais: 1) atsakomybės už priimtus sprendimus. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas, vykdydamas administracinį reglamentavimą ar priimdamas administracinius sprendimus, turi prisiimti atsakomybę už administracinio reglamentavimo ar priimtų administracinių sprendimų sukeltus padarinius; [...] 4) įstatymo viršenybės. Šis principas reiškia, kad įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą viešojo administravimo subjektams turi būti nustatyti laikantis šio įstatymo nustatytų reikalavimų, o viešojo administravimo subjektų veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Administraciniai sprendimai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais; [...]“

8.3. *Išmokų vaikams įstatymo* (toliau – Įstatymas):

1 straipsnis – „1. Šis įstatymas nustato vienkartinės ir periodinės išmokas, užtikrinančias finansinę paramą šeimoms, auginančioms vaikus ar įvaikius, ir vaikams, netekusiems tėvų globos, jų dydžius, asmenų, turinčių teisę gauti išmokas, kategorijas, šių išmokų skyrimo ir mokėjimo sąlygas, tvarką ir finansavimą. [...]“

4 straipsnis – „1. Išmokos mokamos iš valstybės biudžeto lėšų.“

5 straipsnis – „1. Kiekvienam gimusiam vaikui skiriama 11 bazinių socialinių išmokų dydžio vienkartinė išmoka vaikui.“

15 straipsnis – „Išmokas skiria ir moka savivaldybių administracijos, vadovaudamosi šiuo įstatymu, Išmokų vaikams skyrimo ir mokėjimo nuostatais bei socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka: 1) išmokas, išskyrus globos (rūpybos) išmoką ir globos (rūpybos) išmokos tikslinį priedą, skiria ir moka savivaldybės, kurios teritorijoje asmuo, turintis teisę gauti šio įstatymo nustatytas išmokas, Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka deklaruoja gyvenamąją vietą arba yra įtrauktas į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą, administracija. [...]“

23 straipsnis – „Savivaldybės administracijos sprendimai, priimti vykdant šiame įstatyme jai nustatytas funkcijas, gali būti skundžiami Lietuvos Respublikos *administracinių bylų teisenos įstatymo* nustatyta tvarka.“

8.4. *Vietos savivaldos įstatymo* (toliau – VSI):

6 straipsnis – „Savarankiškosios (Konstitucijos ir įstatymų nustatytos (priskirtos) savivaldybių funkcijos: [...] 43) socialinės pašalpos ir kompensacijų, nustatytų Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme, teikimas; [...]“

7 straipsnis – „Valstybinės (valstybės perduotos savivaldybėms) funkcijos yra: [...] 9) socialinių išmokų ir kompensacijų, išskyrus socialinę pašalpą ir kompensacijas, nustatytas Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme, skaičiavimas ir mokėjimas; [...]“

16 straipsnis – „2. Išimtinė savivaldybės tarybos kompetencija: [...] 38) sprendimų dėl kompensacijų tam tikroms vartotojų grupėms mokėjimo priėmimas, papildomos socialinės paramos, socialinių pašalpų ir kompensacijų skyrimo iš savivaldybės biudžeto tvarkos nustatymas, priedo fiziniam asmeniui (globėjui (rūpintojui) už vaiko globą (rūpybą) dydžio ir mokėjimo iš savivaldybės biudžeto tvarkos nustatymas; [...]“

8.5. *Savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo 7 straipsnis*: „1. Prižiūradamas, ar

savivaldybės laikosi Konstitucijos ir įstatymų, ar vykdo Vyriausybės nutarimus, Vyriausybės atstovas: 1) tikrina, ar savivaldybės administravimo subjektų teisės aktai neprieštarauja įstatymams, Vyriausybės nutarimams ir kitiems su įstatymų įgyvendinimu susijusiems centrinių valstybinio administravimo subjektų priimtiems teisės aktams (toliau – Vyriausybės nutarimai); [...].“

9. Kiti teisės aktai

9.1. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 28 d. nutarimu Nr. 801 patvirtintų Išmokų vaikams skyrimo ir mokėjimo nuostatų* (toliau – Nuostatų, aktuali redakcija):

4 punktas – „Išmokas skiria ir moka savivaldybės administracija, vadovaudamasi Išmokų vaikams įstatymu, šiais Nuostatais ir socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka, [...].“

6 punktas – „Fiziniai asmenys dėl išmokų, išskyrus globos (rūpybos) išmoką ir (ar) globos (rūpybos) išmokos tikslinį priedą, kreipiasi į savivaldybės, kurios teritorijoje Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka deklaruoja gyvenamąją vietą arba yra įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą, administraciją, o jeigu asmenų gyvenamoji vieta nedeklaruota ir jie neįtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą, – į savivaldybės, kurios teritorijoje faktiškai gyvena, administraciją. Jeigu vaikų (asmenų), besimokančių užsienio valstybės mokymo įstaigoje pagal mokymo programas, atitinkančias Išmokų vaikams įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nustatytas mokymo programas, gyvenamoji vieta iki išvykstant mokytis nebuvo deklaruota ir jie nebuvo įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą, dėl išmokos vaikui vaikai (asmenys) kreipiasi į savivaldybės, kurios teritorijoje jie iki išvykimo faktiškai gyveno, administraciją. [...].“

9.2. *Alytaus miesto savivaldybės tarybos 2018-12-20 sprendimu Nr. T-397 priimto Alytaus miesto savivaldybės vienkartinės paramos gimus vaikui skyrimo tvarkos aprašo* (toliau – Alytaus miesto aprašas; aktuali redakcija):

1 punktas – „1. Alytaus miesto savivaldybės vienkartinės paramos gimus vaikui skyrimo tvarkos aprašas (toliau – aprašas) nustato bendrai gyvenančių asmenų, auginančių vaikus, vienkartinės paramos gimus vaikui skyrimo ir mokėjimo tvarką Alytaus miesto savivaldybėje.“

2 punktas – „Šis aprašas taikomas bendrai gyvenantiems asmenims, kurie Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka likus ne mažiau kaip 6 mėnesiams iki vaiko gimimo dienos yra deklaravę gyvenamąją vietą arba yra įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą Alytaus miesto savivaldybėje, o gimusio vaiko deklaruota gyvenamoji vieta registruojama Alytaus miesto savivaldybėje.“

5 punktas – „Vienkartinę paramą gimus vaikui sudaro savivaldybės dovana naujagimiui ir vienkartinė išmoka gimus vaikui (toliau – vienkartinė išmoka), kurios dydis yra 7,7 bazinių socialinių išmokų. Socialinės rizikos šeimoms vienkartinė išmoka gali būti skiriama maisto produktais, talonais, nuperkant reikalingas vaikui prekes, socialines ar kitas paslaugas ir pan.“

15 punktas – „Savivaldybės dovana skiriama naujagimiui, kai yra įregistruotas kūdikio gimimas ir bent vienas iš jo tėvų gyvenamąją vietą deklaravęs Alytaus miesto savivaldybėje arba yra įtrauktas į Gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą Alytaus miesto savivaldybėje.“

9.3. *Alytaus rajono savivaldybės tarybos 2020-02-06 sprendimu Nr. K-4 patvirtinto Alytaus rajono savivaldybės 2020–2022 metų strateginio veiklos plano:*

10 programos „Socialinės apsaugos plėtojimas skurdo ir socialinės atskirties mažinimas ir sveikatos apsauga“ 1 tikslo „Sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ir stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį, vadovaujantis lygybės ir nediskriminavimo principais ir įgyvendinant lygių galimybių ir lyčių lygybės įstatymo nuostatas“ 17 uždavinys – „Skirti finansinę išmoką asmenims, registruojantiems kūdikio gimimą Alytaus rajono savivaldybėje bei deklaruojantiems gyvenamąją vietą Alytaus rajone. Išmokėti pinigines išmokas šeimai, gimus kūdikiui. Skiriamos vienkartinės išmokos dydis nustatomas 500 Eurų už gimusį kūdikį. Išmoka gali būti skiriama šeimai, kuri Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo numatyta

tvarka ne trumpiau nei 1 metus deklaruoja gyvenamąją vietą arba yra įtraukta į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą Alytaus rajono savivaldybėje, kai gimusio vaiko deklaruota gyvenamoji vieta registruojama Alytaus rajono savivaldybėje. Šią strateginio plano nuostatą detalizuos savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintas tvarkos aprašas.“

9.4. *Alytaus rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2019 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. D1-88 patvirtinto Vienkartinės išmokos gimus kūdikiui skyrimo ir mokėjimo Alytaus rajono savivaldybėje tvarkos aprašo* (toliau – Alytaus rajono aprašas):

2 *punktas* – „Šis aprašas taikomas asmenims, kurie Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo numatyta tvarka ne trumpiau nei 1 metus deklaruoja gyvenamąją vietą arba yra įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą Alytaus rajono savivaldybėje, kai gimusio kūdikio deklaruota gyvenamoji vieta registruojama Alytaus rajono savivaldybėje.“

3 *punktas* – „Vienkartinės išmokos gimus kūdikiui (toliau – vienkartinė išmoka) dydis yra 500 Eur.“

4 *punktas* – „Vienkartinė išmoka mokama iš Alytaus rajono savivaldybės biudžeto lėšų.“

6 *punktas* – „Vienas iš kūdikio tėvų (įtėvių) (toliau – pareiškėjas), norintis gauti vienkartinę išmoką, raštu kreipiasi į deklaruotos gyvenamosios vietos seniūniją arba į seniūniją, kurios teritorijoje yra įtrauktas į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą, pateikdamas prašymą vienkartinę išmokai gauti (toliau – prašymas) (forma pateikiama aprašo 1 priede) ir visus reikalingus dokumentus (priklausomai nuo aplinkybių): [...]“

9 *punktas* – „Sprendimai dėl vienkartinės išmokos gali būti skundžiami Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.“

Tyrimui reikšminga teismų praktika

10. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (LVAT) praktika.

10.1. „Teisėjų kolegija [...] pastebi, jog valdžios institucijų sistema yra sukurta taip, kad kiekviena institucija turi jos paskirtį atitinkančias priskirtas funkcijas, kompetenciją, kurių privalo laikytis. Pagal VAĮ viešojo administravimo subjektai savo veikloje, be kita ko, privalo vadovautis įstatymo viršenybės principu, reiškiančiu, kad šių subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti įstatymuose, bei nepiktnaudžiavimo valdžia principu, reiškiančiu, kad viešojo administravimo subjektams draudžiama atlikti viešojo administravimo funkcijas neturint įstatymų suteiktų reikiamų įgaliojimų arba priimti administracinius sprendimus siekiant kitų, negu įstatymų nustatyta, tikslų (3 straipsnio 1, 4 punktai). Pagal viešojoje teisėje veikiančią teisėtumo principą viešojo administravimo subjektai privalo veikti tik įstatymo jiems suteiktų įgaliojimų ribose, o veikimas viršijant kompetencijos ribas (*ultra vires*) yra pagrindas viešojo administravimo subjekto aktą pripažinti neteisėtu (LVAT 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A662-906/2009, 2010 m. spalio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A756-1229/2010).“

10.2. „[...] viešojo administravimo subjektas, bet kokiu būdu gavęs informaciją apie galbūt padarytus pažeidimus, pagal savo kompetenciją turi patikrinti tokią informaciją, ją įvertinti ir reaguoti į ją nuostatų bei kitų teisės aktų nustatyta būdu. Tačiau tai nereiškia, kad VAĮ, kitų šiam ginčui aktualių teisės aktų taikymo požiūriu atsakovas privalo veikti taip, kaip to prašo besikreipiantys į juos asmenys [...]“ (2014-05-28 nutartis administracinėje byloje Nr. A261-610/2014).

10.3. „Viešojoje teisėje veikiančios įstatymo viršenybės ir teisinio apibrėžtumo principai lemia tai, kad visi viešojo administravimo subjektai turi tik tokius įgalinimus, kurie jiems yra suteikti konkrečiomis teisės aktų nuostatomis, o plečiamas valdymo institucijų kompetencijos aiškinimas yra negalimas. Tokios institucijos, vykdydamos įstatymais joms priskirtą veiklą, privalo veikti tik taip, kaip numato teisės aktai, priešingu atveju būtų pažeistas viešojo administravimo subjektui taikytinas bendrojo draudimo principas – veikti taip, kaip nėra leidžiama. [...]“ (2018-02-26 nutartis administracinėje byloje Nr. P-5-50-502/2018).

Tyrimo išvados

11. Atsižvelgus į šio tyrimo metu nustatytas aplinkybes, pažymėtinos toliau nurodytos aplinkybės:

11.1. Kiekviena viešojo administravimo institucija (tiriamu atveju Savivaldybė) yra saistoma bendrųjų, be kita ko, konstitucinių teisės principų (teisinės valstybės, valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, teisės viršenybės, draudimo diskriminuoti, asmenų lygybės prieš įstatymą, proporcingumo ir kt.) bei gero administravimo, atsakingo valdymo principų (teisėtumo, objektyvumo, nepiktinaudžiavimo valdžia, skaidrumo ir kt.). Viešojo administravimo institucijos, vykdydamos įstatymais joms priskirtą veiklą, privalo veikti tik taip, kaip numato teisės aktai, priešingu atveju būtų pažeistas viešojo administravimo subjektui taikytinas bendrojo draudimo principas – veikti taip, kaip nėra leidžiama.

11.2. Nagrinėjamu atveju dėl kūdikio kraitelio dovanojimo, vienkartinių išmokų, mokamų iš savivaldybių biudžeto, gimus kūdikiui išmokėjimo, nustatyta:

1) vadovaujantis VSĮ (pažymos 8.4 papunktis), sprendimų dėl kompensacijų tam tikroms vartotojų grupėms mokėjimo priėmimas, papildomos socialinės paramos, socialinių pašalpų ir kompensacijų skyrimo iš savivaldybės biudžeto tvarkos nustatymas yra išimtinė savivaldybės tarybos kompetencija. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad savivaldybės turi iniciatyvos teisę prisidėti prie valstybės jau teikiamos paramos ir papildomai iš savivaldybių biudžetų lėšų remti šeimas, kuriose gimsta kūdikiai. Tokiu atveju, kiekviena savivaldybė patvirtina savo tvarkas, kuriose nurodoma, kokiais atvejais, kokio dydžio ir kokiomis sąlygomis ši parama yra skiriama.

2) Alytaus miesto aprašas, patvirtintas Alytaus miesto savivaldybės tarybos sprendimu (pažymos 9.2 papunktis), taikomas bendrai gyvenantiems asmenims, kurie Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka likus ne mažiau kaip 6 mėnesiams iki vaiko gimimo dienos yra deklaravę gyvenamąją vietą arba yra įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą Alytaus miesto savivaldybėje, o gimusio vaiko deklaruota gyvenamoji vieta registruojama Alytaus miesto savivaldybėje. Vienkartinę paramą gimus vaikui sudaro savivaldybės dovana naujagimiui ir vienkartinė išmoka gimus vaikui.

Tyrimu nustatyta, kad Pareiškėjai 2022-07-28 įsigijo nuosavą nekilnojamąjį turtą Alytaus rajono savivaldybėje, ten apsigyveno ir deklaravo gyvenamąją vietą rugpjūčio mėnesį, o spalio mėnesį susilaukė kūdikio, kurio gyvenamoji vieta irgi deklaruota Alytaus rajone. Taigi, vadovaujantis Alytaus miesto aprašu, Pareiškėjai neturi teisės (nėra deklaruoti Alytaus mieste) gauti kūdikio kraitelio ir vienkartinės Savivaldybės išmokos gimus kūdikiui.

3) Alytaus rajono aprašas (pažymos 9.4 papunktis), Alytaus rajono savivaldybės tarybos (pažymos 9.3 papunktis) pavedimu patvirtintas Alytaus rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu, taikomas asmenims, kurie Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo numatyta tvarka ne trumpiau nei 1 metus deklaruoja gyvenamąją vietą arba yra įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą Alytaus rajono savivaldybėje, kai gimusio kūdikio deklaruota gyvenamoji vieta registruojama Alytaus rajono savivaldybėje. Vienkartinė išmoka mokama iš Alytaus rajono savivaldybės biudžeto lėšų. Pažymėtina, kad Alytaus rajono savivaldybės taryba strateginiame plane nustatė, kada, kam mokamos vienkartinės išmokos gimus kūdikiui („Išmoka gali būti skiriama šeimai, kuri Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo numatyta tvarka ne trumpiau nei 1 metus deklaruoja gyvenamąją vietą.“).

Taigi, vadovaujantis Alytaus rajono aprašu, Pareiškėjai taip pat neturi teisės (gyvenamoji vieta deklaruota trumpiau nei 1 metus) gauti vienkartinės Savivaldybės mokamos išmokos gimus kūdikiui.

11.3. Seimo kontrolieriai savo veikloje vadovaujasi išimtinai Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymu, kitais teisės aktais, veikia pagal Seimo kontrolierių veiklos principus, iš kurių vienas yra teisėtumo, ir neturi teisės veikti jų kompetencijai nepriskirtais klausimais, viršyti suteiktus įgaliojimus ir tirti skundus, kuriems tirti neturi įgaliojimų.

Vadovaudamiesi Seimo kontrolierių įstatymo 12 straipsnio nuostatomis, Seimo kontrolieriai tiria pareiškėjų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje. Seimo kontrolieriai netiria savivaldybių tarybų (kaip kolegialių institucijų) veiklos. Taigi, Seimo kontrolieriui vertinti Alytaus miesto ir Alytaus rajono savivaldybių tarybų priimtų sprendimų teisėtumą ir pagrįstumą nepriskirta pagal kompetenciją.

Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime išaiškino, kad Seimo kontrolieriai pagal Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalį nėra priskiriami nei įstatymų leidžiamajai, nei vykdomajai, nei teisminei valdžiai. Taigi, Seimo kontrolierius nėra įgaliotas atlikti viešąjį administravimą (priimti administracinius sprendimus, kontroliuoti įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimą, administruoti viešųjų paslaugų teikimą) ir / arba vykdyti teisingumą. Seimo kontrolierius negali atlikti to, ką pagal teisės aktus yra įgalioti atlikti atitinkami viešojo administravimo subjektai.

11.4. Vadovaujantis Savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo nuostatomis (pažymos 8.5 papunktis), savivaldybių veiklos administracinę priežiūrą vykdo Vyriausybės atstovai. Pareiškėjai, jeigu, jų nuomone, pirmiau minimų savivaldybių priimti teisės aktai (aprašai) prieštarauja galiojantiems teisės aktams, turi teisę kreiptis į Vyriausybės atstovą.

11.5. Vadovaujantis VSI (pažymos 8.4 papunktis), viena iš valstybės perduotų savivaldybėms funkcijų yra socialinių išmokų ir kompensacijų, išskyrus socialinę pašalpą ir kompensacijas, nustatytas Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme, skaičiavimas ir mokėjimas.

Iš valstybės biudžeto išmokos vaikams (taip pat ir gimus kūdikiui) mokamos vadovaujantis Įstatymo (pažymos 8.3 papunktis) ir Nuostatų (pažymos 9.1 papunktis) nuostatomis. Išmokas skiria ir moka savivaldybės vadovaudamosi minimuose teisės aktuose nustatyta tvarka.

Tyrimu nustatyta, kad Pareiškėjams, atsižvelgiant į jų 2022 m. spalio 20 d. prašymą, paskirta vienkartinė išmoka vaikui, vadovaujantis Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymu.

12. Apibendrinus pateiktas išvadas, konstatuotina, kad Alytaus miesto ir Alytaus rajono savivaldybių pareigūnai veikė vadovaudamiesi galiojančių teisės aktų nuostatomis, jų veiksmuose biurokratizmo nenustatyta. LVAT ne kartą yra pasisakęs, kad viešojo administravimo subjektas, bet koku būdu gavęs informaciją apie galbūt padarytus pažeidimus, pagal savo kompetenciją turi patikrinti tokią informaciją, ją įvertinti ir reaguoti į ją nuostatų bei kitų teisės aktų nustatytu būdu. Tačiau tai nereiškia, kad VAĮ, kitų šiam ginčui aktualių teisės aktų taikymo požiūriu atsakovas privalo veikti taip, kaip to prašo besikreipiantys į juos asmenys. Pareiškėjų skundas atmestinas.

SEIMO KONTROLIERĖS SPRENDIMAS

13. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia X ir Y skundą dėl Alytaus miesto savivaldybės administracijos pareigūnų veiksmų (neveikimo) atmesti.

14. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia X ir Y skundą dėl Alytaus rajono savivaldybės administracijos pareigūnų veiksmų (neveikimo) atmesti.